

การเลี้ยงไส้เดือนในกะละมัง

โดย อาจารย์อชิรญา สงวนเนตร

บรรยายในงานมหกรรมในหลวงรักเรา ภูมิพลังแผ่นดิน วันที่ 3 ธันวาคม 2564

ไส้เดือน เป็นสัตว์ที่ไม่มีกระดูกสันหลัง พบได้ทั่วไปตามที่ชื้นแฉะ ใต้ซากพืช มูลสัตว์ต่าง ๆ นอกจากจะช่วยย่อยสลายซากพืชซากสัตว์แล้ว การขุดและมุดตัวของไส้เดือนยังเป็นการพรุนดินตามธรรมชาติ ทำให้ดินร่วนซุย เพิ่มคุณสมบัติทางกายภาพที่ดีให้แก่ดิน จึงทำให้ดินเหมาะแก่การเพาะปลูก อากาศถ่ายเท และยังได้รับธาตุอาหารจากมูลของไส้เดือนอีกด้วย

ปัจจุบันจึงมีการเพาะเลี้ยงไส้เดือนกันอย่างกว้างขวาง เพื่อย่อยสลายอินทรีย์วัตถุ ลดขยะอินทรีย์ เพิ่มธาตุอาหารให้แก่พืช ดังนั้นก่อนจะเริ่มเลี้ยงไส้เดือนจึงจำเป็นต้องศึกษาเกี่ยวกับสายพันธุ์ อุปนิสัยการอยู่อาศัย ศัตรูของไส้เดือน เพื่อให้การเลี้ยงไส้เดือนประสบความสำเร็จ

สายพันธุ์ของไส้เดือน

ในประเทศไทย นิยมเลี้ยงไส้เดือนอยู่ 3 สายพันธุ์ ได้แก่

1. พันธุ์ Tiger Worm ลำตัวมีสีแดงสลับสีเหลืองเป็นลายเสือ ลำตัวกลม มีขนาดเล็ก เป็นสายพันธุ์ที่มีความทนทานต่อสภาพอากาศ ทนอากาศหนาวได้ถึง 0 °C และทนความร้อนได้ถึง 40 °C

2. พันธุ์ Blue worm เป็นไส้เดือนสายพันธุ์เอเชีย ตัวผอมยาว ลำตัวสีม่วงเข้มประกายสีน้ำเงิน เป็นไส้เดือนที่เลี้ยงง่าย สามารถกำจัดขยะอินทรีย์ ผลิตปุ๋ยหมัก และนิยมนำไปให้อาหารสัตว์น้ำ โดยเมื่อจะมึ้กกลิ่นหอมเหมือนดอกโมก

3. พันธุ์ African Night Crawler (AF) มีสีน้ำตาลแดงปนเทา ตัวใหญ่ เคลื่อนไหวรวดเร็ว ชอบอุณหภูมิที่ค่อนข้างร้อน สามารถผลิตมูลไส้เดือนได้เร็ว เป็นสายพันธุ์ที่ได้รับความนิยมมากที่สุด เป็นที่ต้องการของตลาดจำหน่ายพันธุ์ไส้เดือน จึงทำให้มีราคาถูก ขายพันธุ์ได้ง่าย

วิธีเลี้ยงไส้เดือน

ปัจจุบันนิยมเลี้ยงไส้เดือนหลากหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการเลี้ยงในกะละมัง เลี้ยงในวงบ่อซีเมนต์ เลี้ยงบนพื้นปูนหรือใต้ต้นไม้ ซึ่งแต่ละรูปแบบมีข้อดีและข้อเสียแตกต่างกันไป ดังนี้

1. การเลี้ยงไส้เดือนในกะละมัง ทำให้ดูแลและคัดแยกตัวไส้เดือนกับมูลไส้เดือนได้ง่าย สามารถเลี้ยงในรูปแบบคอนโดหรือวางซ้อนกันเป็นชั้น เพื่อประหยัดพื้นที่ แต่มีต้นทุนสูงกว่าวิธีอื่น เช่น ค่ากะละมัง ชั้นวางไส้เดือน เป็นต้น

2. การเลี้ยงไส้เดือนในวงบ่อซีเมนต์ วงบ่อซีเมนต์ค่อนข้างเย็น ซึ่งเป็นสภาพที่ไส้เดือนพันธุ์ Tiger Worm และพันธุ์ Blue worm ชอบ แต่ใช้พื้นที่ค่อนข้างมาก คัดแยกตัวและมูลไส้เดือนได้ยาก

3. การเลี้ยงไส้เดือนบนพื้นปูนหรือใต้ต้นไม้ ทำให้ได้ไส้เดือนตัวใหญ่ ประหยัดต้นทุนในการซื้อวัสดุอุปกรณ์ แต่เสี่ยงต่อการถูกศัตรูของไส้เดือนเข้าทำลาย เช่น มด คางคก อีง่า และยุง คัดแยกตัวและมูลไส้เดือนได้ยาก

อาหารของไส้เดือน

อาหารของไส้เดือนคือเศษพืชผัก มูลสัตว์ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นมูลวัว มูลควาย มูลหมู มูลไก่ มูลม้า เศษขยะอินทรีย์จากชุมชน เศษเหลือทิ้งจากภาคการเกษตรและอุตสาหกรรมเกษตร โดยเศษพืช มูลสัตว์ หรือขยะอินทรีย์เหล่านี้จะต้องไม่มีสารเคมี หรือสารพิษที่เป็นอันตรายต่อไส้เดือน

สิ่งที่น่าสนใจใช้เป็นอาหารของไส้เดือนไม่ควรปนเปื้อนน้ำมัน จารบี เนื้อสัตว์ เนื้อปลา เปลือกไข่ หนุ่ยหรือเมล็ดพืชที่ทำลายยาก วัชพืช มูลหมาหรือแมว เพราะจะเป็นตัวสะสมเชื้อโรค นำแมลงและศัตรูพืชต่าง ๆ มายังภาชนะเลี้ยงไส้เดือน รวมไปถึงสิ่งที่ทำให้ค่า pH เปลี่ยนแปลงไป เช่น ขี้เถ้า ปูนขาว หรืออาหารที่มีความเปรี้ยวสูง เพราะทำให้ไส้เดือนระคายเคือง เนื่องจากผิวหนังของไส้เดือนค่อนข้างบอบบาง

การเลี้ยงไส้เดือนจะต้องเลี้ยงในบริเวณที่สามารถควบคุมการถ่ายเทของอากาศ อุณหภูมิ ความชื้น แสงแดด ฝน ได้ในระดับหนึ่ง มีความแข็งแรง คงทน และสามารถป้องกันศัตรูของไส้เดือนได้

ขั้นตอนการเลี้ยงไส้เดือน

การเลี้ยงไส้เดือน มีรูปแบบการเลี้ยง อาหารที่ใช้เลี้ยงจะแตกต่างกันไป โดยคุณอชิรญา สงวนเนตร เลือกลี้ยงไส้เดือนในกะละมังเพราะสามารถจัดการได้ง่าย ใช้พื้นที่น้อย และเลือกใช้วัสดุที่หาได้ง่ายในพื้นที่ มีขั้นตอนดังนี้

1. เลือก bedding หรือมูลวัวนม¹ ที่มีลักษณะเป็นก้อนสีเหลืองทอง โดยมูลวัวจะต้องไม่มีสารปนเปื้อนประเภทโซดาไฟ ปูนขาว สับปะรด

2. นำมูลวัวแช่น้ำทิ้งไว้ประมาณ 1-2 คืน เพื่อให้ชื้น คลายความร้อน และย่อยสลายมูลวัวให้เป็นก้อนเล็ก

3. นำกะละมังพลาสติก ขนาด 50 ซม. เจาะรูระบาย น้ำที่ก้นกะละมัง

4. ปล่อยน้ำออกจากถังแช่มูลวัว ตักมูลวัวที่แช่น้ำแล้วใส่ในกะละมังประมาณครึ่งกะละมัง

5. ใส่ผัก หรือต้นกล้วยสับบนมูลวัว (จากข้อที่ 4) ประมาณ 1 ใน 4 ของกะละมัง และนำมูลวัวมาโรยทับด้านบน

6. นำไส้เดือนมาปล่อยลงกลางกะละมัง ประมาณ 2.5 กรัม จากนั้นนำกะละมังไปวางเรียงบนชั้น รดน้ำให้ชุ่ม โดยรดน้ำสัปดาห์ละครั้ง หรือเมื่อผิวหน้าของอาหารไส้เดือนเริ่มแห้ง

¹ เลือกลมูลวัวนมเนื่องจากมีการให้อาหารชั้น และอาหารเสริม ทำให้มูลวัวนมมีสารอาหารค่อนข้างมาก

7. เมื่อระยะเวลาประมาณ 25 วัน ไส้เดือนกินมูลวัวในกะละมังจนหมด ก่อนเก็บมูลไส้เดือนให้รดน้ำ 1 สัปดาห์ เพื่อให้สามารถแยกมูลไส้เดือนได้ง่าย

การแยกมูลไส้เดือน

เมื่ออาหารในกะละมังใกล้หมด จะต้องแยกตัวและมูลไส้เดือนเพื่อนำตัวไส้เดือนไปเลี้ยงในอาหารใหม่ และนำมูลไส้เดือนไปใช้ประโยชน์ต่อไป

การเก็บมูลไส้เดือนให้ใช้ตาข่ายที่ไส้เดือนสามารถลอดได้วางไว้บน bedding ใหม่ และใส่ bedding เก่าที่ต้องการแยกตัวและมูลไส้เดือนไว้ด้านบนตาข่าย ทิ้งไว้ประมาณ 3 วัน ไส้เดือนจะย้ายไปอยู่ใน bedding ใหม่ จากนั้นนำไปฝังในที่ร่มให้มีความชื้นสัมพัทธ์ 35% สังเกตได้จากเมื่อใช้มือเก็บมูลไส้เดือนและไม่ติดมือ ไม่รู้สึกเปียก จากนั้นนำมาร้อนด้วยตะแกรง ขนาด 3 มม. จะได้มูลไส้เดือนและกากมูลไส้เดือน (มูลวัวที่ไส้เดือนกินไม่หมด)

หลังจากแยกตัวและมูลไส้เดือนแล้ว มูลไส้เดือนสามารถนำไปใช้หรือบรรจุถุงจำหน่ายได้ ส่วนตัวไส้เดือนและกากมูลไส้เดือน ให้นำไปใส่ในอาหารใหม่เพื่อเลี้ยงไส้เดือนต่อไป

ปัญหาที่พบและแนวทางแก้ไข

ในการเลี้ยงไส้เดือน หลายคนมักจะเจอกับสารพัดปัญหาที่คนเลี้ยงไส้เดือนส่วนใหญ่มักจะเจอกันบ่อย ๆ จึงได้รวบรวมปัญหาและวิธีการแก้ไขไว้ดังนี้

ปัญหา	วิธีการแก้ไขปัญหา
ไรแดง ไรขาว	ใช้น้ำหมักสะเดาผสมน้ำฉีดพ่นบาง ๆ 2 - 3 วัน/ครั้ง รักษาความชื้นไม่ให้อาหารเลี้ยงไส้เดือนแห้งจนเกินไป
มด	หลีกเลี่ยงอาหารที่เป็นอาหารของมด ให้อาหารในปริมาณที่เหมาะสมกับระยะเวลาในการเลี้ยง และไม่ปล่อยให้ bedding แห้งจนเกินไป
ไส้เดือนตัวเล็ก	การเลี้ยงไส้เดือนในปริมาณที่มากเกินไป หรืออาหารไม่เพียงพอจะทำให้ไส้เดือนตัวเล็ก ดังนั้นควรเลี้ยงไส้เดือนให้เหมาะกับภาชนะและอาหาร ในกรณีเลี้ยงในกะละมัง 50 ซม. ไม่ควรเกิน 35 วัน
ไส้เดือนหาย/ไส้เดือนคลานขึ้นมาบนขอบภาชนะ	อาหารเลี้ยงไส้เดือนมีความร้อน เป็นกรด และชุ่มน้ำมากเกินไป ทำให้ไส้เดือนหนีออกจากภาชนะ ดังนั้นจึงควรหมักหรือแช่มูลวัวให้อุ่นน้ำและเย็น ก่อนจะนำมูลสัตว์ มาใส่ในปริมาณที่เหมาะสม
นก หนู กบ จิ้งจก ตุ๊กแก	นำตาข่ายมาคลุมป้องกัน และรักษาความสะอาดของพื้นที่เลี้ยงอยู่เสมอ

ประโยชน์จากการเลี้ยงไส้เดือน

1. ทำให้ระบบนิเวศเกิดความสมดุล
2. ทำให้โครงสร้างของดินดีขึ้น
3. ช่วยระบายน้ำและอากาศในดิน
4. เพิ่มอินทรีย์วัตถุและธาตุอาหารแก่ดิน
5. เป็นดัชนีบ่งชี้การปนเปื้อนในดิน
6. สร้างรายได้จากมูลและพันธุ์ไส้เดือน

จะเห็นได้ว่าการเลี้ยงไส้เดือน สามารถใช้อุปกรณ์ที่มีอยู่รอบตัวมาใช้ในการเลี้ยงไส้เดือนได้ ไม่ว่าจะเป็นมูลสัตว์ กะละมัง เศษผัก ซึ่งเป็นสิ่งที่มีอยู่ในครัวเรือนนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ นอกจากเป็นการกำจัดขยะอินทรีย์ได้แล้ว ยังได้ประโยชน์มากมาย และสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัว